

KEFEVÎ, Mahmûd b. Süleyman

Ktp., Esad Efendi, nr. 548, Âşır Efendi, nr. 263, Cârullah Efendi, nr. 1580, Hâlet Efendi, nr. 630, Kılıç Ali Paşa, nr. 728, Reîsülküttâb Mustafa Efendi, nr. 690, Gülnûş Vâlide Sultan, nr. 60, Ayasofya, nr. 3401, Şehid Ali Paşa, nr. 1931; Nuruosmaniye Ktp., nr. 3048; Köprülü Ktp., Fâzıl Ahmed Paşa, nr. 1122; Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 1616, 1617) henüz basılmıştır. Brockelmann, Kefevî'nin Adudüddin el-Îcî'ye ait *Âdâbü'l-bâhs* adlı risâleye bir hâşiye yazdığını da kaydederse de (GAL Suppl., II, 288) bu eser Muhammed b. Abdülhamîd el-Kefevî'ye ait olmalıdır.

BİBLİYOGRAFYA :

Mahmûd b. Süleyman el-Kefevî, *Ketâ'ibü a'lâmi'l-âhyâr min fukâhâl mezhebi'n-Nu'mâni'l-muhtâr*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 548; Taşköprizâde, eş-Şekâ'iķ, s. 489; Atâi, Zeyl-i Şekâ'iķ, s. 80, 231, 260, 273; Leknâvî, *el-Fevâ'idü'l-behiyye*, s. 3-4; *Sicill-i Osmâni*, IV, 314; *Osmâni Müellifleri*, II, 19; Brockelmann, GAL, II, 572-573; Suppl., II, 288, 645; Zirikli, A'lâm (Fethullah), VII, 172; Halit Ünal, "el-Fevâ'idü'l-behiyye", DâA, XII, 502.

AHMET ÖZEL

KEFEVÎ, Mehmed

(bk. AKKIRMÂNÎ).

KEFEVÎ HÜSEYİN EFENDÎ

(ö. 1010/1601)

Osmanlı kadısı, müderris ve edip.

Kırım'ın liman şehri Kefe'de doğup büyündüğünden Kefevî nisbesiyle tanındı. Babasının adı İbrâhim olup Bağdatlı İslâmî Paşa'nın Rüstem olarak kaydetmesi yanlıştır. Risâle fi tefsiri ķavlihî te'âlâ "yevme ye'tî âyâtü rabbike" adını taşıyan bir risâlenin (Süleymaniye Ktp., Hamidiye, nr. 185, vr. 153-165) yazarı olan İbrâhim b. Yûsuf b. Mustafa el-Kefevî ile aynı şahıs olup olmadığını tayin etmek güçtür.

İlk tahsilini Kefe'de yaptığı anlaşılan Hüseyin Efendi eserlerinde çeşitli vesilelerle kendi hayatının önemli safhalarından bahseder: Kefe'de emlâk sahibi tannmış bir tâcir iken dünyadan el çekip ilim tahsili için İstanbul'a gitmiş (*Sevânihu't-tefe'ül*, vr. 20^b-21^a; Râznâme II, vr. 8^a), Kanûnî Sultan Süleyman devrinin sonrasında İstanbul'daki medreselerde dinî ve aklî ilimleri okumuştur. Mülâzemetini Karadâvudzâde Mustafa Efendi'den tamamlandıktan sonra II. Selim zamanında Miftah Medresesi'ne müderris olmuştur. Ho-

cası Sahn-i Semân müderrisi iken 974 Cemâziyelâhirinde (Ocak 1567) Medine kadısı olduğuna göre Kefevî bu tarihten önce mülâzemetini tamamlamış olmalıdır. 977'de (1569) döndüğü Kefe'de şehrîn kadısı Mahmud Çelebi'den riyâziyyât ve mûsiki öğrenmiş (*Sevânihu't-tefe'ül*, vr. 158^{a-b}), ayrıca Nakşibendî şeyhi Hâce Ahmed Sâdîk Taşkendî'ye intisap ederek tasavvuf terbiyesi almıştır (Râznâme II, vr. 27^b).

Kefevî 985 (1577) yılında 40 akçeli bir medreseye tayinini istemiş (a.g.e., vr. 90^b-91^a), bu isteği gerçekleştirmeyince bir müddet sıkıntı çekmiş ve memleketine dönmek zorunda kalmıştır (*Sevânihu't-tefe'ül*, vr. 14^{a-b}, 130^a). Bu sırada tamamladığı *Sevânihu't-tefe'ül* adlı eserini Bahçesaray'da ziyaret ettiği Kirim Hanı II. Gazi Giray'a ithaf etmiştir (a.g.e., dîbâce). Onun Gazi Giray'la yakınlığının devamlı olduğu, 1003'te (1594) Tuna boylarındaki seferlere ve Yanık Kalesi fethine katılan hanın bu seferleri anlattığı bir mektubu Kefevî'ye göndermesinden anlaşılmaktadır. 985 (1577) yılı sonlarında annesiyle birlikte İstanbul'a dönen Hüseyin Kefevî'nin (Râznâme II, vr. 41^b-42^a) tekrar müderrisliğe başlayıncaya kadar ne yaptığı bilinmemektedir. Atâi'ye göre 990'da (1582) derecesi 40 akçeliye indirilen Fâtima Sultan Medresesi'ne müderris tayin edilmiş, 993 Saferinde (Şubat 1585) 50 akçeli Şâh Hûban Medresesi'ne nakledilmiştir.

25 Cemâziyellevvel 999'da (21 Mart 1591) Dursunzâde Abdülbâki Efendi'den boşalan Edirnekâpı'daki Mihrimah Sultan Medresesi'nde görevlendirilen Kefevî 1002 Ramazanında (Haziran 1594) Sahn-i Semân müderrisi oldu. Yavuz Selim (Cemâziyellevvel 1003 / Ocak 1595) ve Süleymaniye Dârülhadis (Muârem 1004 / Eylül 1595) medreselerindeki hizmetinden sonra 1007 yılı Şâban ayında (Mart 1599) mahreç mevleviyetlerinden Kudüs kadılığına tayin edildi. Buradan 1008 Şevvalinde (Nisan 1600) Mekke kadılığına gonderildi. 27 Safer 1010'da (27 Ağustos 1601) Mekke'de vefat etti (Hasîbî, vr. 5^b). Ölümünün, bazı kaynaklarda yer aldığı gibi bu yılın şâban ayında (Atâi, s. 455) kadılıktan ayrılmış olduğu Kudüs'te (*Sicill-i Osmâni*, II, 185) veya 1012 (1603) yılında Mekke'de (*Keşfû'z-zunûn*, I, 554; II, 1504; Rızâ, s. 27) gösterilmesine itibar etmek güçtür. Mekke'de defnedilmiş olması (Hasîbî, vr. 5^b; Kâtib Çelebi, s. 178) daha doğru görünen Kefevî'nin müderris ola-

ra rak Edirne'ye döndükten sonra orada vefat edip Zehrimâr Camii hazırlaresine gömüldüğünü bildiren Ahmed Bâdî Efendi'nin bu kanaati de (*Riyâz-i Belde-i Edirne*, II, 234) hayatı hakkında bilinenlerle uyuşmamaktadır.

Zeki, güzel sesli, güzel ahlaklı, kültürlü, hoşsohbet ve nüktedan bir kişi olan Hüseyin Kefevî Arapça ve Farsça'yı edebiyatlarıyla öğrenmiş, hadis, tefsir, fıkıh ve diğer dinî ilimlerle birlikte matematik, astronomi ve mûsikiye de vâkıf olmuştur. Tahsil hayatı yanında daha sonraları katıldığı ilmî ve edebî sohbetlerde kendisine gösterilen sevgi ve saygı eserlerinde dile getirdiği gibi çağdaşları ve yakın dostları olan Kinalızâde Hasan Çelebi, Selânikî Mustafa Efendi, Rüstem Paşazâde Hüseyin Çelebi ve Nevîzâde Atâi de onun ilim ve irfanından övgüyle söz ederler.

Kefevî üç dilde şiir söylemiştir. Türkçe şiirlerinde kelime ve deyimler üzerinde oynayarak mecaz, tevriye ve cinaslarla edebî sanat yapmada ve nazîrede ustâ bir şair kabul edilmiştir. Kinalızâde Hasan Çelebi, onun Edirneli Emri'nin bir beytine yaptığı nazîreyi mâna zenginliği bakımından nazîrelerin en iyisi olarak tanır (Çavuşoğlu, s. 34). Bazı şiirleri atasözü gibi dillerde dolaşan Kefevî, eserleri içerisinde serpiştirdiği parçalarla diğer şiirlerini bir divan halinde toplayamamıştır.

Atâi ve Riyâzî gibi kaynaklarda Türk mûsikisinde eser telif edecek kadar bilgi sahibi olduğu kaydedilen Kefevî devrin mûsikişinaslarından Altuncuzâde ile de yakın arkadaşı (*Sevânihu't-tefe'ül*, vr. 34^b-35^b). Kefe'de güzel sesli gençlerin kendisinden mûsiki dersleri alıp bestelerinden istifade ettikleri (a.g.e., vr. 161^b) ve birçok şiirinin bestelendiği bilinmektedir (Kâtib Çelebi, s. 178; Riyâzî, vr. 56^a).

Eserleri. 1. *Şerh-i Gülistân*. Sa'dî-i Şîrâzî'nin *Gülistân* adlı eserinin Türkçe tercüme ve şerhidir. Kefevî, *Gülistân*'ın önceki şârihleri Sürûrî ve Şem'i'yi tenkit ettiği (Atâi, s. 455) bu son kitabının ferâğ kaydında eserini Mekke'de kadı iken 16 Şevval 1009'da (20 Nisan 1601) tamamladığını bildirir. Biraktığı müsveddeyi dostu ve Medine kadısı olan Rüstem Paşazâde Hüseyin Çelebi temize çekip dîbâcesine müellifin tercüme-i hâlini de yazarak ese-re *Bostân-e frûz-i Cinân der Şerh-i Gülistân* adını vermiştir (*Keşfû'z-zunûn*, II, 1504). Bu nûsha Süleymaniye Kütüphane-si'nde kayıtlı olup (Hamidiye, nr. 1159, vr. 1^b-5^a | *Dibâce-i Şerh-i Gülistân*) aynı kütüphanede iki (Hasan Hüsnü Paşa, nr.

955; Hacı Mahmud Efendi, nr. 5044), Beyazıt Devlet (nr. 5562), Âtif Efendi (nr. 2180) ve İstanbul Üniversitesi (Nâdir Eserler, TY, nr. 3243) kütüphanelerinde birer nüshası daha bulunmaktadır. **2. Sevânihu't-tefe'ül ve levâihu't-tevekkül.** Müellif, Osmanlı toplumunda yaygın bir şekilde görülen, bir kitaba bakarak tefe'ül etme konusunda çeşitli meclislerde Muhafâ-i Şerif, *Mesnevi-i Ma'nevî*, Hâfiż-i Şîrâzî ve Abdurrahman-ı Câmî'nin divanları ile bazı mevî'za kitaplarında çıkan ve duruma uygun düşen ifade ve hikâyeleri toplayarak bu Türkçe eserini kaleme almıştır. İlk defa 985 (1577) yılında Kefe've de temize çekip II. Gazi Giray'a ithaf ettiği eserin kendi el yazısıyla olan bu nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde kayıtlı olup (Reisülküttâb Mustafa Efendi, nr. 821) 139 hikâyeyi ihtiya etmektedir. Kitapta zikredilen olaylar tarihî, içtimâî, siyâsi, ilmî, edebî, biyografik ve otobiografik nitelikte olduğu için eser aynı zamanda bir tarih özeti ve o devrin aynası durumundadır. *Falname* (İzâhu'l-meknûn, II, 153) ve *Tefe'ülât-ı Kefevî* diye de anılan kitabın ikinci bir nüshası İzmir Millî Kütüphanesi'ndedir (nr. 1748). **3. Râznâme.** *Sevânihu't-tefe'ül*'ün İstanbul'da bazı yeni olay ve hâtilarla ilâvesiyle 192 hikâyeye çıkarılmış şeklidir. Birincisini görmediği anlaşılan Kâtib Çelebi bu eseri tanıtabilmiştir (*Keşfû'z-zunûn*, I, 830). Müellifin 993 (1585) yılında Şâh Bânû Hatun Medresesi'nde müderris iken kendi hattıyla yapmış III. Murad'a ithaf ettiği nüsha İstanbul'da Millet Kütüphanesi'nde (Ali Emîrî Efendi, Ser'iyye, nr. 1086), aynı padişaha ithaf edilmiş 996 (1588) tarihli diğer bir nüsha Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Lâleli, nr. 1677) kayıtlıdır. Kefevî, eseri daha sonra bazı ilâveler yapıp telif düzenini "fâl-i ..." başlıklarıyla vererek III. Mehmed'e sunmuştur. *Râznâme II* diye adlandırılabilen bu eserden Süleymaniye Kütüphanesi'nde bir müellif hattıyla olmak üzere altı (Fâtih, nr. 3892; Lala İsmâîl, nr. 505; Hekimoğlu Ali Paşa, nr. 539; Haci Mahmud Efendi, nr. 5011, 5394; Yazma Bağışlar, nr. 2287), İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde beş (Nâdir Eserler, TY, nr. 493, 1847, 3044, 3716, 4098), Topkapı Sarayı Müzesi (Emanet Hazinesi, nr. 1197) ve Çorum İl Halk Kütüphanelerinde birer nüsha bulunmaktadır. Müellif bu nüshaların bir tefe'ül kaydını 998 (1590) yılında yazdığını belirtir (Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 3892, vr. 73^a). Bursa Eski Yazma ve Basma Eserler Kütüphanesi'nde (Hü-

seyin Çelebi, nr. 813) *Târihu'l-Kefevî* adıyla ve Arapça bir eser diye kaydedilen yazma da *Râznâme* nüshalarından biri olmalıdır; çünkü Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndeki (Emanet Hazinesi, nr. 1467) bir münseât mecmuasında bulunan birinci beratın (vr. 1^b) tanıtımında da görüldüğü gibi eseri *Târihu'l-Kefevî* olarak tanıyanlar da vardır (Karataş, I, 439). **4. Şerhu Lâmiyyeti'l-'Acem.** Tuğrâî'nın meşhur kasidesinin önceki şârihleri Selâhaddin es-Safedî, Bedreddin ed-Demâmînî ve Kadî Celâleddin el-Hadramî'nin eserlerinden derlenerek meydana getirilmiş bir şerhdir (*Keşfû'z-zunûn*, II, 1538). Bursali Mehmed Tâhir'in de zikrettiği (*Osmanlılar Zamanında Yetişen Kirim Müellifleri*, s. 15; *Osmanlı Müellifleri*, I, 276). Demâmînî'yi isim vererek eleştiren bu şerhin nüshası tesbit edilememiştir. **5. el-Cevâb 'an i'tirâzâti'l-Mevlâ Ahmed el-Ensârî 'alâ mevâzi'a min Tefsiri'l-'allâme Ebi's-Su'ûd el-'Îmâdi.** Devrin müderrislerinden Şemseddin Ahmed el-Ensârî (Atâî, s. 440-442) Ebüssuûd Efendi'nin meşhur tefsirindeki bazı görüşlerini tenkit etmiş, Hüseyin Kefevî de bu Arapça risâleyi yazarak Ebüssuûd'u savunmuştur. Eserin bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde kayıtlıdır (Hekimoğlu Ali Paşa, nr. 98/1). **6. Ta'likât 'alâ Şâhihi'l-Buhârî.** Kefevî'nin Süleymaniye Dârülhadis Medresesi'nde *Şâhihi'l-Buhârî* okuttuğu sırada yazdığı sanılan bu açıklayıcı notlar (*Keşfû'z-zunûn*, I, 554; Müstakimzâde, vr. 369^a) gusûl hadislerine kadar gelmektedir. **7. Ta'likât 'alâ Şâhihi Müslim.** Müellifin *Şâhihi Müslim* üzerine yazdığı notlarını eserin yarısına kadar getirdiği kaydedilmişse de (Bursali Mehmed Tâhir, *Osmanlılar Zamanında*, s. 15; *Osmanlı Müellifleri*, I, 276) bu iki eserin nüshalarına rastlanmamıştır. **8. Risâle 'alâ mevâzi'a min Miftâhi'l-'Ulûm ve şerîhi li's-Seyyid eş-Şerîf ve nübez mimmâ yete'allâku bi-sifati's-şâlatî min Şerîhi'l-Vikâye.** Sekkâkî'nin *Miftâhi'l-'Ulûm'u* ve buna Seyyid Şerîf el-Cûrcânî'nin yazdığı şerhin bazı yerleri ve ayrıca Sadrüşşerîa es-Sânî'nin *Şerîhi'l-Vikâye* adlı eserinden namazın kılınış şecline dair meseleler üzerine Kefevî'nin Arapça olarak yazdığı notlarındır. Müellif nüshasından naklen 1047'de (1637) istinsah edilmiş bir nüsha Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir (Yenicami, nr. 1182/6). **9. Şerhu evâ'ili bâbi'l-vekâle bi'l-bey' ve's-sirâ' mine'l-Hidâye.** Hanefî fâkihi Burhâneddin el-Mergînânî'nin *el-Hidâye* fî Şerîhi'l-Bidâye adlı eserinden alış-

verişte vekâlet babının başlangıcını açıklayan Arapça bir risâle olup bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Yenicami, nr. 1182/7). **10. Makâle fî Mevlânâ Muzaffer.** Kâtib Çelebi'nin *Makâletü Hüseyin el-Kefevî fî Mevlânâ Muzaffer el-Müderris bi-Medreseti Ebî Eyyûb el-Ensârî* başlığı ile tanittiği eserin Türkçe olduğu sanılmaktadır. Kefevî'nin Ebû Eyyûb el-Ensârî Medresesi'nde müderris olan Mevlânâ Muzaffer'i, muâdi Şücâuddin'in dilinden bir müderrisin öğrencisi ve okuyucusuyla yaptığı bir sohbet üslûbunda tanıttığı bu eserin de (*Keşfû'z-zunûn*, II, 1782) nüshası tesbit edilememiştir.

Süleymaniye Kütüphanesi'nde kayıtlı (Çelebi Abdullah Efendi, nr. 305) baş tarafı eksik bir *Şerh-i Dîvân-ı Hâfiz* nüshası Kefevî'ye nisbet edilmekte (Bursali Mehmed Tâhir, *Osmanlılar Zamanında*, s. 15; *Osmanlı Müellifleri*, I, 276), ancak Kâtib Çelebi onun yalnızca *Tefe'ülât-ı Dîvân-ı Hâfiz* adlı bir eserini kaydetmektedir. Ayrıca kaynaklarda, Kefevî'nin devrin âlimlerinden Niksârîzâde Mahmud Efendi ile ilmî münazaralarına dair bir makalesinden söz edilmekteyse de (Atâî, s. 586; Kâtib Çelebi, s. 178, 381) bunun da nüshasına rastlanmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Hüseyin Kefevî, *Sevânihu't-tefe'ül*, Süleymaniye Ktp., Reisülküttâb, nr. 821, vr. 14^{a-b}, 20^b, 21^a, 34^b-35^b, 130^a, 158^{a-b}, 161^b; a.mlf., *Râznâme II*, Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 3892, vr. 8^a, 27^b, 41^b-42^a, 73^a, 90^b-91^a; Hasîbî [Rüstem Paşazâde Hüseyin Çelebi], *Dibâce-i Şerh-i Gülistân*, Süleymaniye Ktp., Hamidiye, nr. 1159, vr. 1^b-5^b; Beyâni, *Tezkire* (nşr. İbrahim Kutluk), Ankara 1997, s. 38, metin, s. 72; Selânikî, *Târih (İşşîrîl)*, I, 237, 399-404; II, 523, 800; Kinalızâde, *Tezkire*, s. 292-293; Kafzâde Fâizi, *Zübdetü'l-eş'âr*, Süleymaniye Ktp., Şehîd Ali Paşa, nr. 1877, vr. 34^a; Atâî, *Zeyl-i Sekâkî*, s. 440-442, 454-456, 586; Riyâzî, *Riyâzü's-şârâr*, Nuroosmaniye Ktp., nr. 3724, vr. 56^{a-b}; Kâtib Çelebi, *Fezleke*, s. 177-178, 367, 381; *Keşfû'z-zunûn*, I, 554, 783, 830; II, 1504, 1538, 1782; Rizâ, *Tezkire* (nşr. Ahmed Cevdeti), İstanbul 1316, s. 27; Muhibbî, *Hulâsatü'l-eser*, II, 121-122; Tevfik, *Mecmû'atü'l-terâcim*, İÜ Ktp., TY, nr. 192, vr. 19^a; *Târih-i Silsile-i Ulemâ*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2142, vr. 210^a; Müstakimzâde, *Mecelleti'n-nisâb*, Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, nr. 628, vr. 369^a; Mehmed Tevfik, *Kâfile-i Şu'arâ*, İstanbul 1290, s. 140-141; Ahmed Bâdî, *Riyâz-i Belde-i Edirne*, Beyazıt Devlet Ktp., nr. 10392, II, 233-234; *Sicill-i Osmâni*, II, 185; Bursali Mehmed Tâhir, *Osmanlılar Zamanında Yetişen Kirim Müellifleri* (haz. Mehmet Sarı), Ankara 1990, s. 15; *Osmanlı Müellifleri*, I, 276; Osman N. Peremeci, *Edirne Tarihi*, İstanbul 1940, s. 233-234; *Hediyetü'l-ârifîn*, I, 321; *İzâhu'l-meknûn*, II, 153; Karataş, *Türkçe Yazmalar*, I, 375, 439; Cahid

KEFEVÎ HÜSEYİN EFENDİ

Baltacı, XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri, İstanbul 1976, s. 401, 420, 525, 540; Mehmet Çavuşoğlu, Dîvanlar Arasında, Ankara 1981, s. 30-34; Kâmûsü'l-a'lâm, III, 1958; "Kefeli [Kelevî]", TA, XXI, 460; "Hüseyin Efendi", TDEA, IV, 299-300.

CEMİL AKPINAR

Γ KEFFÂRET	(bk. KEFÂRET).
└ KEFİL	(bk. KEFALET).
└ KEHANET	(bk. KÂHİN).
└ KEHF SÛRESİ (سورة الكهف) Kur'ân-ı Kerîm'in on sekizinci sûresi.	

Mekke döneminde Gâsiye sûresinden sonra nâzil olmuştur. 28, 83 ve 101. âyetlerin Medine'deindiği yolunda rivayetler varsa da âyetlerin muhtevası ve üslûbu bu rivayetlerin sihhati konusunda şüphe uyandırmaktadır (M. İzzet Derveze, III, 475). Adını, 9-26. âyetlerde yer alan Ashâb-ı Kehf kissasındaki kehf (mağara) kelimesinden almıştır. 110 âyet olup fâsilâsi 1 harfidir.

Nüzül sebebiyle ilgili şöyledir bir rivayet kaydedilmektedir: Peygamberlik konusunda bilgisi olmayan Kureş müşrikleri, Hz. Muhammed'in peygamberlik iddia-sıyla ilgili bilgiler almak üzere kissacılığı ile tanınan Nadr b. Hâris ile Ukbe b. Ebû Muayt'ı yahudi âlimlerine göndermişler, bu âlimler de Hz. Muhammed'e Ashâb-ı Kehf, yeryüzünün doğu ve batısına giden kişi ve ruh konularında soru sormalarını, eğer bunları bilirse ona inanıp umalarını tavsiye etmişlerdir. Resûl-i Ekrem bu sorulara cevabını bir gün sonra vereceğini bildirmiştir, fakat "înşallah" demeyi unuttu. Beklediği vahiy gelmeyeince müşrikler aleyhinde konuşmaya başlamış, Hz. Peygamber büyük bir sıkıntıya düşmüştü. On beş gün sonra da, "Allah izin verirse demedikçe hiçbir şey için şu işi yarın yapacağım deme" (âyet 23-24) meâlindeki uyarının da yer aldığı Kehf sûresi nâzil olmuştur (Süyûtî, Esbâbû'n-nûzûl, s. 128). Elmalılı Muhammed Hamdi bu riva-

yette adı geçen râvilerden birinin tanınan bir kişi olmaması, söz konusu sorulardan üçüncüsünün daha önce nâzil olan bir sûrede (el-Isrâ 17/85) açıklanmış olması gibi sebeplerle rivayetin ihtiyatla karşılanması gerektiğini ifade eder (Hak Dini, V, 3219-3220).

Sürenin muhtevasını yedi bölüm halinde ele almak mümkündür. İlk bölümde (âyet 1-8) insanlara doğruya anlatıp iman eden ve sâlih amel işleyenlere îlâhî rahmeti, inanmayanlara da içine düşecekleri azabı bildirmek üzere Kur'an'ı gönderen Allah'ın hamdedilmeye lâyik olduğu belirtildikten sonra O'na çocuk edinme isnâdında bulunanların sözlerinin büyük bir yalan olduğu ifade edilmektedir. Bu âyetler, melekleri Allah'ın kızları sayan putperest Araplar'ın bâtil inançlarını reddetmektedir. Ardından gelen âyetlerde insanların Kur'an'a inanmamaları sebebiyle üzüntü duyan Hz. Peygamber teselli edilmekte, ayrıca yeryüzünün insanların sinanmasına uygun bir ortam olması için süslenip çekici hale getirildiği bildirilmektedir.

İkinci bölümde (âyet 9-26), geçmiş dönenlerde putperest bir kavim içinde Allah'ın varlığına ve birligine inanan, bu inançlarını açıkça dile getirip putperest-

lige karşı çıkan ve öldürülmekten yahut inançlarını değiştirmeye zorlanacaklarından korkup bir mağaraya sığınan birkaç gençle ilgili Ashâb-ı Kehf kissası yer almaktadır (bk. ASHÂB-ı KEHF).

Sürenin üçüncü bölümünde (âyet 27-49) dünya ve âhiret hayatı karşılaşdırılıp insanlara öğüt verilmektedir. Gerçek sığınan Allah olduğunu, O'nun rızâsını isteyerek sabredip dua etmek gerektiğini, böyle yapanların cennette mükâfatlarını alacaklarını belirten âyetler içinde bunları pekiştirmek üzere iki örnek verilmektedir. Bunların ilkinde, kendisine diğer nimetler yanında iki güzel bahçe de verilen gururlu ve bencil bir kişiyle gerçek bir mümin arasında geçen bir diyalog ve âhiret sorumluluğuna inanmadığı belirtilen bencil kişinin âkibeti anlatılmaktadır. Tefsirlerde (meselâ bk. Şevkânî, III, 285) bunların gerçek kişiler olup olmadığı tartışılmıştır. Bazı rivayetlerde sözü edilenlerin Mahzûm kabilesinden iki kardeş veya İsrâiloğulları'na mensup iki kişi olduğu ileri sürülmüşse de burada önemli olan âyetlerin verdiği mesajdır. İkinci örnekte, dünya hayatı gökten indirilen yağmura benzetilip bu sayede bitkilerin geliştiği, ancak arkasından rüzgârin savurduğu çerçop haline dönüştüğü ifade edilerek bütün nimetleriyle geçici olan dünya hayatının ebedî âhiret hayatını kazanmanın bir vasıtası olarak değerlendirilmesi gerektiği dikkat çekilmiştir.

Dördüncü bölümde (âyet 50-59), Allah'ın meleklerle Âdem'e seccde etmeleri yönündeki buyruğuna İblîs'in uymadığı bildirildikten sonra peygamber göndermek, kitap indirmek gibi îlâhî nimetlere atif yapılarak kulların bu nimetlere şükrürle karşılık vermeleri istediği ifade edilmektedir.

Sürenin beşinci bölümünde (âyet 60-82), Mûsâ ile kendisine rahmet ve hikmet verilmiş olan bir kişinin kissası anlatılmaktadır. Hz. Mûsâ, müfessirlerin Hîzir olduğunu söyledikleri bu kişinin ilminden faydalanan için yapacağı yolculukta ona arkadaş olmayı teklif etmiş, o da sabırsızlık gösterip yaptıklarının sebebini sormaması şartıyla bunu kabul edeceğini belirtmiş, Mûsâ'nın buna rızâ göstermesiyle yolculukları başlamıştır. Arkadaşı önce bindikleri gemiyi delmiş, arkasından bir çocuğu öldürmüştü, daha sonra da ugradıkları kasabanın halkı kendilerini misafir etmediği halde orada yıkılmak üzere olan bir duvarı düzeltmiştir. Her defasında sözünde durmayıp bu yaptıklarının sebebini soran Mûsâ'ya arkadaşı artık beraberlik-

Kehf sûresinin ilk âyetleri

